Wstęp

Integracja europejska od dziesięcioleci pozostaje jednym z najważniejszych procesów kształtujących polityczny, gospodarczy i społeczny wymiar współczesnej Europy. Jej rozwój opiera się na przekonaniu, że współpraca między państwami, poszanowanie wspólnych wartości oraz budowanie ponadnarodowych instytucji mogą sprzyjać utrzymaniu pokoju, stabilności i dobrobytu w duchu liberalizmu. W ostatnich latach założenia te są jednak poddawane coraz poważniejszym próbom. Wojna w Ukrainie, narastające napięcia geopolityczne, fale uchodźców, kryzysy zaufania do instytucji publicznych oraz wzrost znaczenia ruchów populistycznych sprawiają, że przyszłość integracji europejskiej staje się przedmiotem intensywnych debat politycznych i naukowych. W centrum tych rozważań znajduje się pytanie o to, w jaki sposób Unia Europejska może zachować zdolność do wspólnego działania w warunkach rosnących podziałów i konkurencyjnych wizji jej dalszego rozwoju.

Niniejsza studencka monografia, zatytułowana *Integracja europejska: wyzwania współczesnej Europy między populizmem a racjonalizmem*, podejmuje próbę przyjrzenia się tym zjawiskom z różnych perspektyw badawczych. Zebrane teksty koncentrują się na przemianach współczesnej sceny politycznej, roli mediów i komunikacji, znaczeniu praworządności, a także na problemach bezpieczeństwa i strategicznej przyszłości Europy. Szczególne miejsce zajmuje w nich Europa Środkowo-Wschodnia, której doświadczenia historyczne, położenie geopolityczne oraz bezpośrednie sąsiedztwo z obszarem trwającego konfliktu zbrojnego nadają współczesnym sporom o integrację szczególny wymiar. Publikacja ukazuje się jako zbiór artykułów przygotowanych w ramach kolejnej, dziewiątej edycji seminariów poświęconych integracji europejskiej, stanowiących przestrzeń wymiany poglądów

i rozwijania zainteresowań naukowych młodych badaczy, przede wszystkim z Polski i Ukrainy. Sama idea konferencji dla młodych badaczy o tematyce integracji europejskiej została zapoczątkowana w 2016 roku przez dr. Mateusza Kamionkę.

Jednym z istotnych problemów poruszanych w monografii jest wpływ populizmu na sposób prowadzenia debaty publicznej oraz kształtowanie postaw społecznych wobec procesów integracyjnych. Populizm, odwołujący się często do podziału na „zwykłych obywateli" i elity polityczne, może stanowić wyraz rzeczywistych obaw społecznych, ale bywa również wykorzystywany do pogłębiania polaryzacji i podważania zaufania do instytucji demokratycznych. Antoni Sikoń analizuje znaczenie tematyki ukraińskiej w polskiej kampanii prezydenckiej w 2025 roku, zwracając uwagę na wagę tego zagadnienia oraz konteksty jego obecności w sporze politycznym. Z kolei Yuliia Korsunska podejmuje problem historycznych wyobrażeń związanych z Kresami Wschodnimi i ich obecności we współczesnym polskim dyskursie medialnym. Uzupełnieniem tych rozważań jest analiza Wojciecha Ćwikowskiego, który wykorzystuje metody ilościowe do porównania dyskursu programów politycznych partii populistycznych w wyborach w 2024 roku. Zestawienie tych perspektyw pozwala zastanowić się nad tym, jak język polityki, odwołania do przeszłości i sposób przedstawiania przeciwników wpływają na społeczne rozumienie współczesnych wyzwań europejskich.

Ważnym uzupełnieniem refleksji nad komunikacją polityczną jest zagadnienie informacyjnego wymiaru integracji. W dobie mediów cyfrowych i szybkiego przepływu informacji zdolność do budowania wiarygodnego przekazu staje się jednym z istotnych elementów oddziaływania międzynarodowego. Sofiia Podubinska analizuje informacyjne uwarunkowania i komunikacyjne oddziaływanie dyplomacji kulturalnej Ukrainy w przestrzeni europejskiej. Autorka zwraca uwagę na znaczenie kultury i komunikacji w kształtowaniu międzynarodowego wizerunku państwa oraz podtrzymywaniu zainteresowania jego sytuacją. Problematyka ta nabiera szczególnego znaczenia w warunkach wojny, gdy obok działań militarnych i dyplomatycznych istotną rolę odgrywa również walka o uwagę odbiorców, wiarygodność przekazu i międzynarodowe poparcie.

Kolejnym obszarem rozważań jest relacja między racjonalizmem politycznym, zasadami prawa i funkcjonowaniem instytucji europejskich. Kamil Kumor podejmuje problem deficytu demokratycznego w Unii Europejskiej oraz rozwiązań prawnych, które mają służyć jego ograniczaniu. Zagadnienie to dotyczy jednego z podstawowych dylematów integracji: jak pogodzić skuteczność podejmowania decyzji na poziomie ponadnarodowym z potrzebą zapewnienia obywatelom realnego wpływu na działania instytucji. Z kolei Bohdan Veselovsky skupia się na racjonalizmie w prawie Unii Europejskiej i możliwościach ochrony praworządności

w warunkach polaryzacji politycznej. Oba teksty skłaniają do refleksji nad tym, czy wspólne ramy prawne i instytucjonalne są w stanie skutecznie chronić demokratyczne standardy w sytuacji, gdy ich stosowanie staje się przedmiotem sporów politycznych. Pokazują również, że trwałość integracji zależy nie tylko od formalnych regulacji, lecz także od gotowości państw i ich społeczeństw do przestrzegania wspólnych zasad.

Szczególne znaczenie dla przyszłości projektu europejskiego mają także spory dotyczące suwerenności państwowej i zakresu wspólnych kompetencji. Yevhen Luzan analizuje „Brexit" jako punkt odniesienia dla węgierskiej wizji relacji z Unią Europejską w okresie rządów Viktora Orbána w latach 2010–2026, wskazując na napięcia między populistyczną retoryką a pragmatycznym podejściem do członkostwa. Z kolei Oleksandr Koptiev poświęca uwagę wyborom parlamentarnym w Mołdawii w 2025 roku, przedstawiając je jako obszar konfrontacji między rosyjską propagandą a dążeniami do integracji europejskiej. W obu przypadkach na pierwszy plan wysuwa się problem odporności procesów demokratycznych na zewnętrzne i wewnętrzne naciski oraz znaczenie decyzji politycznych dla określenia przyszłego kierunku rozwoju państwa. Analizy te pozwalają dostrzec, że integracja europejska nie jest procesem przebiegającym automatycznie, lecz wymaga nieustannego uzasadniania jej celów i społecznego poparcia.

Nie mniej istotnym wymiarem współczesnych przemian pozostaje bezpieczeństwo Europy, szczególnie w kontekście rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie. Konflikt ten uwidocznił ograniczenia dotychczasowych mechanizmów bezpieczeństwa oraz przyspieszył debatę nad zdolnością państw europejskich do samodzielnego reagowania na zagrożenia. Vasylyna-Mykhailyna Burek podejmuje zagadnienie strategicznej autonomii Unii Europejskiej, zestawiając francuską koncepcję tego rozwiązania z populistyczną krytyką. Natomiast Sofiia B. Pishchanska analizuje przemiany modeli bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej po 2022 roku, zwracając uwagę na przejście od reakcji opartych przede wszystkim na obawach do bardziej strategicznego podejścia do dyplomacji i współpracy regionalnej. Zagadnienia te uzupełnia rozdział Maksyma Gardusa, poświęcony społeczno-politycznym uwarunkowaniom sprzeciwu wobec sankcji nakładanych na Rosję oraz napięciu między względami bezpieczeństwa a potrzebą dostępu do taniej energii. Zestawienie tych tematów pokazuje, jak trudno oddzielić decyzje gospodarcze od kalkulacji politycznych i strategicznych, zwłaszcza w warunkach długotrwałego kryzysu.

Zgromadzone w monografii teksty nie tworzą jednej, zamkniętej odpowiedzi na pytanie o przyszłość integracji europejskiej. Ich wartość polega przede wszystkim na ukazaniu złożoności procesów, które jednocześnie wzmacniają potrzebę

współpracy i sprzyjają jej kwestionowaniu. Populizm, racjonalizm, suwerenność, praworządność i bezpieczeństwo nie funkcjonują w oderwaniu od siebie. Przeciwnie, pozostają ze sobą w ciągłym napięciu, wpływając na decyzje polityczne, społeczne oczekiwania oraz sposób postrzegania europejskiej wspólnoty. Dlatego też refleksja nad współczesną Europą wymaga uwzględnienia zarówno argumentów instytucjonalnych i prawnych, jak i emocji społecznych, historycznych doświadczeń oraz interesów poszczególnych państw.

Na zakończenie pragniemy podkreślić, że niniejsza publikacja jest efektem pracy młodych badaczy, którzy rozwijają swoje zainteresowania naukowe i podejmują próbę samodzielnego opisu złożonych zjawisk współczesnego świata. Dziękujemy wszystkim młodym Autorom za zaangażowanie, włożoną pracę oraz gotowość do podejmowania tematów ważnych dla przyszłości Europy. Ponadto składamy podziękowania dla Koła Naukowego „Wernyhora" Zakładu Studiów Polsko-Ukraińskich UJ i wszystkim jego członkom, bez których zaangażowania organizacja dziewiątej już edycji konferencji o integracji europejskiej oraz wydanie niniejszej publikacji nie byłoby możliwe. Wyrażamy również wdzięczność Czytelnikom, których zainteresowanie niniejszą monografią stanowi istotne wsparcie dla rozwoju młodego pokolenia naukowców. Mamy nadzieję, że zebrane artykuły zachęcą do dalszych badań, krytycznej dyskusji i poszukiwania rozwiązań pozwalających wzmacniać demokratyczne instytucje, europejską solidarność oraz zdolność do wspólnego działania w obliczu wyzwań, przed którymi stoi współczesna Europa.

Redaktorzy naukowi
Mateusz Kamionka
Marharyta Kamianetska
Antoni Sikoń